

Bohuslänsk skuthistoria
– Gunda och Sonja

7

Bohuslänsk skuthistoria – Gunda och Sonja

Mitt på dagen och mitt framför ögonen på tyska soldater passade besättningen på skutan *Gunda* från Bohuslän på att smugga ombord olja i den norska hamnen Menstad. Man förde med sig mat från Sverige som byttes mot den hårt ransonerade oljan. I den norska hamnen förtöjde man lite avsides från centrum men ändå inom räckhåll för den tyska bevakningen. Norrmännen rullade faten över kajen ombord till *Gunda* och i retur de tomma oljefat som hade fyllts med sjövattnen vid avresan från Sverige.

Gunda från Gerlesborg

Gunda var en skuta från Gerlesborg, Bohuslän, som ägdes och fördes av Ture Larsson med Sune Karlsson som bästeman och Karl-Arne Larsson, Hunnebostrand, som kockjungman.

Båten gjorde många resor till Menstad för att lasta salpeter under kriget och vid ett besök kom en norrman från motståndsrörelsen och lämnade över en serie svart-vita bilder till Karl-Arne. Bilderna föreställde det bombattentat som strax innan hade skett mot den tyska tungvattenindustrin i Rjukan. –

– Kasta bilderna!, uppmanade Ture och Sune, för får tyskarna se dem så tar de både oss och båten! Karl-Arne lydde inte ordern utan gömde bilderna i en springa i skansens tak. Än idag finns de i hans ägo.

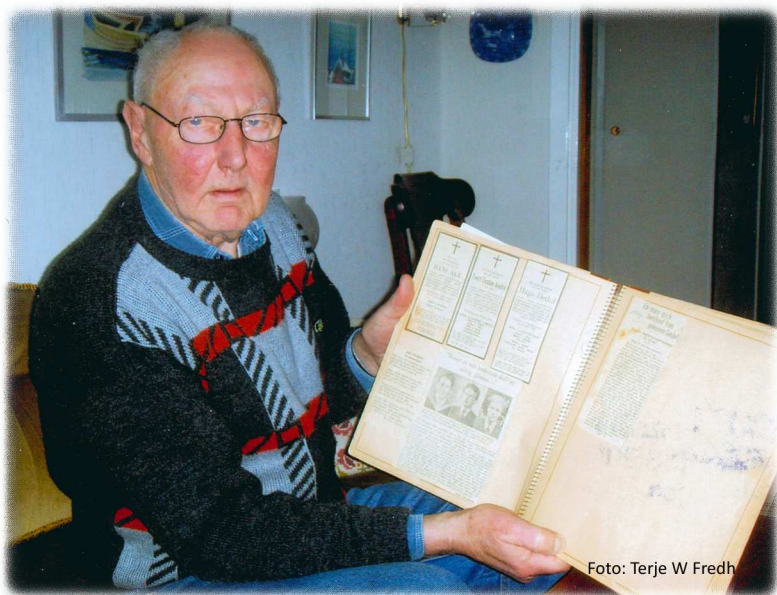
Tungtvannsaksjonen

Karl-Arnes foton visar en attack från motståndsrörelsen den 28 februari 1943. Norsk Hydros elektrolysanläggning för tungt vatten vid Rjukan i Telemark sprängdes för att hindra Tyskland att få tillgång till tungt vatten för sitt påbörjade kärnvapenprogram. Hitler hoppades att detta skulle avgöra kriget på alla fronter och hade inte tvekat att använda atombomber i stor skala.

Angreppet hade planerats under lång tid och drabbades till en början av ett tungt misslyckande. Den 18 oktober skulle en norsk grupp ta emot en grupp brittiska soldater som landsattes med glidflygplan. Dessa hamnade ur kurs och störtade i Telemarksfjällen. De 41 brittiska kommandosoldater som överlevde haveriet togs tillfånga av Gestapo och avrättades.

Norrmännen fick nu order om att själva spränga kraftverket (Operation Gunnerside). De mötte inget motstånd. Sprängningen förstörde 18 tankar med sammanlagt 500 kilo tungt vatten och där-
efter undkom norrmännen de förföljande tyska soldaterna. Efter tre månader kunde dock tyskarna återuppta produktionen av tungt vatten i kraftverket. De allierade beslöt då att flygbomba. Den 16 november 1943 släppte amerikanska bombare nära 1 000 bomber mot målet men träffade dåligt. Tjugo civilister dödades dock. En generator slogs ut, vilket ledde till driftsstopp.

Den tyska ockupationsmakten flyttade anläggningen till Tyskland i februari 1944. Den transporterades med färja över Tinnsjøen den 20 februari 1944. Motståndsrörelsen sprängde färjan i luften, den sjönk, och 14 civila miste livet (källa: Wikipeda).

Karl-Arne Larsson från Hunnebostrand hade Gerlesborg som hemmahamn.

En märklig förlisning

Karl-Arne Larssons hemmahamn Gerlesborg hade flera skutor varav många var till sjöss under kriget. En av hans bästa vänner var skolkamraten Åke Olsson. Åke kunde inte mönstra för han var bara 14 år när han gick ombord som jungman på galeasen *Sonja* från Hamburgsund. Åke återsågs aldrig i hemmet. Han omkom vid en sjöolycka som aldrig fick sin förklaring.

Skeppare på *Sonja* var Evert Larsson, 29 år, Gerlesborg, och bästeman Hugo Detlof Davidsson, 24 år, från Sjöviken, Gerlesborg. *Sonja* seglade som många andra bohusskutor på Norge och Danmark under kriget. Några flyktingar tog man aldrig ombord, men det finns uppgifter om att *Sonjas* besättning kom i kontakt med en grupp judiska ungdomar vid en lossning i Köpenhamn.

Hösten 1944 hade *Sonja* och *Gunda* lastat gödning i säckar i Landskrona. Strax innan avgången blåste det upp och *Gundas* skeppare Ture Larsson ville att *Sonja* skulle vänta med avgång tills det mojnat. Skeppare Larsson på *Sonja* var av en annan mening och lämnade hamnen med kurs mot Falkenberg. Samma dag observerades från Hallands Väderö att *Sonja* seglade norrut.

Lite senare upptäckte lotsutkiken i Falkenberg en skuta som drev redlös kring grundet Marsten för att några timmar senare slås sönder mot stranden. Livräddningsbåten *Adolf Bratt* gick ut till den plats där skutan hade observerats och konstaterade att livbåten var borta och att ingen fanns ombord. På eftermiddagen den 6 september 1944 hittades livbåten tom på stranden vid Gåsanabbe norr om Stensjö, en mil söderut från Falkenberg.

Tänkbara förklaringar

Sonja hade några månader innan varit i sjönöd när krigstidsoljan i maskinen hade beekat ihop och orsakat maskinstopp. Den teorin togs också fram i samband med förlisningen.

Ett vittne hade sett Sonja väster ut från Ugglan och kunde vid sjöförhöret berätta att han sett Sonjas besättning först reva seglen och sedan sätta dem igen. Seglen skulle alltså ha revats och Sonja skulle sedan ha backat. Av en sådan manöver drog den sjötekniske konsulenten slutsatsen att en man gått överbord i den hårda vinden, och att de övriga två gått i livbåten för att bärga den nödställda. Sonja var då herrelös och hade drivit på Skreanäs strand.

En annan teori som framkom vid förhören var att någon eller några hade slagits överbord när bommen /seglet jippade över. Ingen vet dock med bestämdhet vad som hände skutan och de tre ombord. De omkomna hittades senare på olika platser kring Falkenberg.

Sonjas epilög

Sonja byggdes i Hamburg 1903 och lastade 120 ton. Hon ägdes av Oscar Davidsson i Hamburgsund. När Morgonposten ringde upp Davidsson visste han inte namnet på jungmannen Åke eftersom denne var för ung för att få mönstra, och hade anställts av skutans besättning på eget bevåg.

Minnesord från redaren:

Till GP skrev Oscar Davidsson:

”Havet har krävt sin tribut. Min svåra sjukdom gjorde att jag ej kunde föra fartyget denna resa. Då olyckstillbudet nådde mig förstod jag mer än någonsin hur mycket Ni betytt för mej. Den sorg jag erfor när jag firade flaggan på halv stång var obeskrivlig. Ett varmt tack till Er tre. Minnet av m/s Sonjas besättning skall jag aldrig glömma.”

En dikt publicerades i några tidningar och den lød

”Det känns så hårt, ni finns ej mer
De har gått bort, ej mer man ser
Dess glada anlet stråla
I mörker, storm, på upprört hav
Tre sjömän fingo där sin grav
Vem kan väl sorgen måla?”

Tre yngre män vars framtid låg
i yrket som de alltid såg
Ett arv som väl bör följas
De tog sig modigt arvet an
Be kärleken till havets famn
Idag de översköljas”

Anhöriga har sparat en del tidningsklipp från händelsen och bland annat finns ett begravningsreferat för Hugo Davidsson.

Det lyder:

”En högtidlig jordfästning förrättades i lördags i Kville kyrka, då stoftet efter den genom galeasen Sonjas förlisning omkomne Hugo Davidsson vigdes till den sista vilan. De till ett 50-tal inbjudna gästerna samlades i sorgehuset där tals hölls till den avlidnes minne.

Processionen företrädde av hrr Martin Hansson och Arvid Mattsson från Smögen. Jordfästningen förrättades av kyrkherde G Norrman. Vid graven utfördes psalmsång samt tal av den avlidnes fader och diktläsning av två systrar. Bland den ansenliga och vackra blomsterhyllningen märktes kransar från bland annat Assuransen, skeppsmäklare och kamrater från olika platser. Till sist sjöngs psalmen ”Blott en dag ett ögonblick i sänder.”